

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології

До 35-річчя кафедри культурології

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

**Альманах наукового товариства “Афіна”
кафедри культурології**

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної
інтеграції людства у XXI століття”*

15-17 листопада 2006 року

Випуск 5

Заснований в 2000 році

Рівне – 2007

Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології: Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції „Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної інтеграції людства у XXI століття”. – Випуск 5. – Рівне: РДГУ, 2007. – 181 с.

Виткалов В.Г. - **Головний редактор:**
- кандидат педагогічних наук, професор, зав. кафедри культурології РДГУ (голова редколегії)

Афанасьєв Ю.Л. - доктор філософських наук, професор ДАКККіМ (Київ);
Баканурський А.Г. - доктор мистецтвознавства, професор (Одеса);
Воробйов А.М. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ;
Граб О.В. - кандидат мистецтвознавства, доцент, куратор студентського наукового товариства „Афіна” РДГУ;
Дем’янчук О.Н. - доктор педагогічних наук, професор Волинського державного університету ім. Лесі Українки;
Жилюк С.І. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Кралуєк П.М. - доктор філософських наук, професор НУ „Острозька академія”;
Круль П.Ф. - доктор мистецтвознавства, професор НУ ім.В.Стефаніка (Івано-Франківськ);
Кушнарєнко Н.М. - доктор педагогічних наук, професор (ХДАК);
Постоловський Р.М. - кандидат історичних наук, професор РДГУ, Заслужений діяч науки і техніки України;
Стоколос Н.Г. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Поніманська Т.І. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ;
Троян С.С. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Уланова С.І. - доктор філософських наук, професор ДАКККіМ (Київ);
Швецова-Водка Г.М. - доктор історичних наук, професор РДГУ.

Арцишевський Р.А. - **Рецензенти:**
- доктор філософських наук, професор Волинського державного університету ім. Лесі Українки;
Брилін Б.А. - доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Науковий редактор – **проф. Виткалов В.Г.**
Упорядники випуску – **проф. Виткалов В.Г., Граб О.В.**

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29.12.2005 р.).

Відповідальність за достовірність представленої матеріалу, а також за точність наведених цитат, імен, дат тощо несуть автори. Редакція залишає за собою право корегувати матеріали. Рукописи не рецензуються й авторам не повертаються. Редакція може й не поділяти точку зору авторів.

- застосування інтерактивних навчальних технологій (рольові ігри, „мозкові штурми”, дебати, психологічні тренінги тощо).

Очікуваним результатом реалізації названих педагогічних технологій має стати реальне підвищення духовно-морального рівня вихованців гуртків, творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів на основі гуманістичних загальнолюдських цінностей, формування міцної системи мотивації, світоглядних позицій та культури життя.

Отже, працюючи в структурі державної освіти, Центри духовної культури й освіти роблять свій внесок у мозаїчну, різноманітну і багатовимірну картину формування духовності особистості.

Ми стоїмо біля витоків нової культурної традиції, нових дидактико-виховних технологій та методик цієї проблеми. І від того, як ми будемо це робити, що закладати, залежить дуже багато. Необхідно, на наш погляд, починати із себе, із власного світосприйняття й світовідчуття – нетерпимості чи поміркованості, упевненості чи сумнівів, уміння слухати й чути чи повчати.

Таким чином, проблема, яку ми порушили, має давню історію, але на сучасному етапі оновлюється і потребує подальшого дослідження.

Джерельні приписи

1. Аверинцев С.С. София – Логос. Словарь. – Київ: Дух і Літера. – 2001. – 460 с.
2. Буева Л.П. Духовность и проблемы нравственной культуры // Вопросы философии. – 1996. – №2.
3. Всемирная энциклопедия. Христианство. – Минск: Современный литератор, 2004. – 832 с.
4. Концепція позашкільної освіти та виховання: Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій – Вип. II. Виховна робота в закладах освіти України. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 192-203.
5. Методика воспитательной работы / Под ред. В.А.Сластенина. – М.: Academia, 2002. – 144 с.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України і АПН України від 14.07.2003 року №457/39.
7. Педагогический энциклопедический словарь / Под ред. Б.М.Бим-Бад. – М.: Науч. Из-во Большая рос. энциклопедия, 2003. – 527с.
8. Педагогічний словник / За ред. М.Д.Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
9. Положення про навчально-виховний Центр духовної культури// Нормативні документи по проблемі духовного розвитку дітей і молоді, формування їхньої життєвої компетентності та задоволення додаткових освітніх потреб. – К.: Вид-во Всеукраїнського фонду „Добро”, 2006. – 28 с.
10. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С. 13-18.
11. Сухомлинский В.А. Духовный мир школьника. – М.: Учпедгиз, 1961. – 223 с.
12. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка: Навчальний посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 14 с.
13. Формування духовної культури особистості на основі християнських моральних цінностей за підтримки центрів духовної культури (Методичні рекомендації) // Нормативні документи по проблемі духовного розвитку дітей і молоді, формування їхньої життєвої компетентності та задоволення додаткових освітніх потреб. – К.: Вид-во Всеукраїнського фонду „Добро”, 2006. – 28 с.

УДК 613.9(073.5)

Терешко Л.В. – доц. кафедри педагогіки
РДГУ

КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Завдання освіти нерозривно пов'язані із відродженням України. Соціотехнічний і політичний процес державотворення передбачає одночасно зміну суспільної та індивідуальної свідомості громадян. Для вирішення цього завдання потрібна цілеспрямована підготовка нової генерації освітянських кадрів – відповідальних, Усебічно розвинених патріотів, здатних забезпечити рух суспільства на демократичних засадах, шляхом прогресу та євро інтеграції.

Однією із найважливіших цілей світової спільноти є забезпечення охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності населення, що зафіксовано у „Програмі дій Міжнародної конференції з народонаселення і розвитку”(Каїр, 1994 р.). Україна цілком поділяє таку позицію, про що свідчать пріоритети політики уряду. У „Програмі діяльності Кабінету Міністрів України на 2005-2010 рр.” наголошено, що найвищою цінністю є людина, тому зусилля державних структур, науковців і практиків, пересічних громадян мусять спрямовуватись на створення умов формування, збереження і зміцнення здоров'я та упровадження їх у спосіб життя українців. Право громадян на охорону здоров'я гарантовано Конституцією України: „Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою цінністю”. Отже, здоров'я розглядається як найбільша цінність людини і держави.

З метою забезпечення виконання Постанови Верховної Ради України від 19.06.2003 № 989-ІУ щодо парламентських слухань та Постанови Кабінету Міністрів України від 10.01.02 № 14 „Про затвердження комплексної програми „Здоров'я нації на 2002-2011 рр.”, інших урядових і галузевих документів, спрямованих на підвищення ефективності медико-гігієнічного навчання студентів, формування у них культури здоров'я, мотивації здорового способу

життя, а також подолання алкоголізму, наркоманії, статевих і венеричних хвороб, епідемії СНІДу, туберкульозу та інших небезпечних хвороб, листом Міністерства освіти і науки України „Про підвищення ефективності роботи щодо формування у студентів культури здоров'я” від 25.12.2003 № 1/9-595 запропоновано упровадити у навчальний процес на I курсі вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації дисципліну „Основи валеології” за рахунок варіативної компоненти навчального плану, з урахуванням програми, рекомендованої науково-методичною комісією з культури здоров'я МОН України (2001 р.) та курсу „Актуальні проблеми збереження здоров'я молоді в Україні”.

З метою вирішення цього важливого і складного завдання створено чимало нових державних документів, нормативно-правової освітньої бази, що дозволяє переосмислити концептуальну модель формування здоров'я з урахуванням того, що провідне значення у його збереженні належить загальній і гігієнічній культурі особистості, здоровому способу життя. Це вимагає від педагогів перегляду сформованих власних стереотипів та поведінки молоді щодо культурного, шанобливого ставлення до власного здоров'я та оточуючих. Ця ідея повністю реалізувалася у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. (2001 р.), у якій охорона і збереження здоров'я нації через освіту визначені як один із пріоритетів державної політики розвитку української освіти.

Тим часом соціологічні дослідження (О.Балакірева, Ю.Галустян, Р.Левін, П.Дупленко, М.Шульга та ін) доводять, що показники здоров'я нації невинно погіршуються. Вирішення проблеми збереження здоров'я населення неможливе без координації зусиль усіх державних і недержавних інститутів, діяльність яких пов'язана з людиною, і кожного громадянина зокрема.

Національна освітня парадигма виняткового значення надає орієнтації освіти на глобальні проблеми людства, усвідомлення пріоритетності загальнолюдських цінностей над груповими, формування цілісної картини світу і планетарного мислення. Натомість стан освітньої системи на порозі XXI ст. виявився вкрай суперечливим. Криза освіти набула глобальних масштабів – загострилась проблема якості освіти через нестачу висококваліфікованих кадрів, негативний вплив ЗМІ, ряду об'єктивних чинників суспільного і світового значення: падіння моралі на рівні особистості, суспільства, світу; недостатній рівень сформованості світоглядної системи цінностей і, насамперед, глобальних проблем виживання людства; недостатній рівень гуманітарних знань про природу, суспільство, буття, особливості сучасного світу та ін. чинників. Цілком зрозуміло, що в сучасних умовах, щоб сформувані здорову душу і тілом особистість, необхідно розібратися у *закономірностях розвитку сучасного інформаційного суспільства та механізмах впливу інформаційних процесів на розвиток особистості*. Для цього потрібні інтегровані природничі й гуманітарні наукові дослідження і, найперше, своє слово має сказати філософія освіти, яка на сучасному етапі проходить шлях свого становлення як самостійна наукова галузь.

У контексті Болонського процесу та загальноєвропейської інтеграції України, за умови упровадження європейських цінностей, норм і стандартів в освіту і науку, проблема культурних цінностей особистості набуває особливого звучання. Ми поділяємо думку багатьох авторів, що „цінність здоров'я” в ієрархії загальнолюдських цінностей знаходиться на найвищому щаблі. Це інтегральне поняття, яке включає моральне, фізичне, психічне, духовне і соціальне здоров'я і може розглядатися тільки комплексно. Поняття *феномену „культура”* також потребує комплексного розгляду через призму *принципу діяльності, ціннісних уявлень та особистісних утворень*.

На сучасному етапі поняття „культура” визначається з точки зору антропологічних, соціологічних та філософських підходів. У дослідженнях В.Дьоміна, Т.Пороховської, Н.С.Розова, Н.Чавчавадзе та ін. висвітлюється аксіологічний (ціннісний) аспект культури, припускається певна ієрархія культурних цінностей, поза якою поняття цінності позбавляється змісту. Л.Коган, Л.Круглова, Л.Сохань з точки зору особистісного підходу характеризують культуру як динамічний процес творчої самореалізації особистості, котра є суб'єктом культурно-історичного процесу. В основі діяльнісного підходу лежить концепція діяльності особистості як головного джерела, причини та способу існування і розвитку культури (В.Давидович, Ю.Жданов, Н.Злобін, О.Ханова). Проте спроби виокремити якусь сторону призводять до втрати її цілісного характеру.

На основі аналізу наукових досліджень встановлено, що окремі аспекти і складники педагогічної культури дедалі частіше стають предметом наукового вивчення й осмислення.

У сучасних дисертаційних дослідженнях (С.М. Прийма) актуалізується проблема загальнокультурного розвитку особистості як найважливішої цінності суспільства, приділяється значна увага окремим аспектам і складникам професійно-педагогічної підготовки педагога. Проте в сучасних суперечливих і складних суспільно-політичних умовах державотворення особливої ваги набуває формування саме культури здоров'я особистості, зокрема педагога, як важливого носія моралі і духовності. Аналіз наукових розробок з окресленої проблеми засвідчує, що дослідження культури здоров'я педагога не вивчалось і знаходиться на периферії наукового пошуку. Передусім потребує обґрунтування й уточнення саме поняття, зміст, система роботи і чинники формування культури здоров'я майбутніх педагогів у процесі вивчення природничих та гуманітарних дисциплін в умовах професійно-педагогічної підготовки.

Одним із найпріоритетніших завдань вищого педагогічного навчального закладу має бути формування фізичної, соціальної і духовної культури майбутнього педагога на засадах ціннісних орієнтацій.

У сучасній вітчизняній науці та освіті цій проблемі приділяється значна увага. Міністерством освіти і науки України затверджені „Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні” (2003), у реалізації яких вирішальну роль мають гуманітарні дисципліни. Нові завдання гуманітарної освіти вимагають розгорнутого філософського, соціально-етичного, ціннісного обґрунтування гуманітарної складової освіти України.

Цінність – універсальна категорія. Від цілеспрямованого вивчення системи цінностей у процесі гуманітаризації освіти залежить світоглядна система цінностей наступних поколінь та збереження людства на Планеті. Пізнання

механізмів упровадження системи цінностей в освіту можливо здійснити на основі єдності підходів на трьох рівнях: міжнародних, державних, освітньо-галузевих, передусім через концепції цінностей в освіті засобами гуманітарних дисциплін. Такими дисциплінами є насамперед філософія, соціологія, психологія, педагогіка, валеологія, гігієна. Усім своїм змістом і функціональними можливостями ці дисципліни мають бути спрямовані на людину в усій повноті її здоров'я і суспільно-індивідуального буття, а відтак – на її щастя, добробут, благополуччя. Отже, гуманітарна освіта є не лише потребою, але й важливою умовою розвитку цивілізації у XXI столітті, адже щоб вижити, вона повинна бути гуманістичною.

Ці обставини вимагають розробки і подальшої конкретизації вже запропонованих теоретиками і практиками моделей сучасної освіти, розгортання досліджень проблеми культури здоров'я на рівні аксіологічного ставлення особистості педагога до дійсності, визначення принципів побудови технологічної моделі упровадження цінностей здоров'я в освіту.

В останні десятиліття відбулася диференціація знань стосовно принципів гуманітарної освіти і зростання уваги до обґрунтування її ціннісної концепції. Сьогодні можна виокремити кілька напрямів розробки цієї проблеми.

Загальносвітоглядні і методологічні питання розвитку освіти (філософії освіти) знаходимо у працях Аристотеля, К.Гельвеція, Я.А.Коменського, Дж.Лока, Ж-Ж.Руссо.

Тенденції розвитку сучасної західної філософії освіти з точки зору глобальних проблем розглядають М.Малиця, Д. Медуз, Л.Перельман, а також обґрунтовується сучасна гуманітарна освіта Дж. Лангфордом, Дж. Солтисом, І.Шеффлером.

Проблеми реформування та удосконалення освіти в Україні знайшли широке відображення у працях В.Андрущенка, В.Біблера, А.Бойка, В.Давидова, М.Свуха, І.Зязюна, В.Кременя, В.Лутая та ін.

Гуманітарно-культурна складова освіти представлена у працях Л.Горбунової, І.Надольного, Г.Темка, П.Щербаня, М.Лукашевича, О.Невмержицького.

Проблема ціннісної складової свідомості аналізується під різними кутами зору: логіко-гносеологічний аналіз цінностей у контексті взаємовідносин суб'єкта і дійсності (М.Кисельов, М.Кузнєцов, Л.Морозова, Б.Рассел, В.Шевченко); логіко-методологічний аналіз цінності в загальному контексті наукового пізнання (критерії науковості, закони, наукові теорії, принципи, методи) – (В.Багіров, Н.Мещерякова); соціологічний аспект (М.Казан, В.Мантанов, А.Ручка, В.Шрейбер); культурологічний (Ю.Єфремов, В.Крюков, Н.Чавчавадзе, В.Штирлов).

На сучасному етапі активізувались дослідження проблеми цінностей у психологічному, соціологічному, соціально-педагогічному аспектах (С.Анісімов, В.Іванников, В.Савельєв, А.Ярошенко, О.Петінова, Л.Панченко та ін).

У працях С.Скілбека, О.Рубеля, К.Германа, М.С.Розова, І.П.Савицького та ін. обґрунтовано підходи до цінностей освіти, які спираються на сформульовані раціональні світоглядні основи, що на сучасному етапі розцінюються найбільш перспективними.

Загальнотеоретичні питання формування цінностей особистості представлені у працях В.Алексєєва, Л.Архангельського, І.Беха, В.Постового, В.Сухомлинського, О.Сухомлинської; питання здоров'я як цінності розглядаються у дослідженнях В.Попової, І.Поташинока, І.Смирнова, Н.Панкратьєвої, С.Закопала, В.Оржеховської, С.Кириленко й ін.

Проблему формування різних аспектів культури висвітлювали багато дослідників. Формування культури почуттів дітей різного віку вивчали Л.Коваль, Т.Косенко, Г.Шевченко, О.Лук; психологічне обґрунтування культури почуттів зробили Б.Ананьєв, Л.Божович, Л.Виготський, С.Рубінштейн, П.Якобсон, С.Колот, І.Могилей; емоційну культуру особистості – Б.Додонов, Л.Кондратова, Л.Соколова, І.Анненкова, Л.Страхова.

Проблема культури здоров'я пов'язана із формуванням засад і навичок здорового способу життя. Цій проблемі присвятили свої праці філософи Е.Бабаян, Е.Бахтель, Д.Зарідзе; психологи В.С. Братусь, А.Личко, Н.Зелінська, М.Бурно, Н.Максимова; соціологи С.Дідковська, Г.Лукачек, В.Маляренко, Н.Мірошниченко, В.Козак; медики Л.Попова, Г.Апанасенко, Т.Бойченко, В.Мочанюк, І.Мурахов, В.Шаповалов; педагоги В.Оржеховська, Л.Анісімова, Л.Волков, Д.Колесов, О.Пилипенко, С.Кириленко, П.Сидоров, О.Костенко, С.Бондаренко та інші. Проведений аналіз досліджень підтвердив, що на сучасному етапі здійснюється цілеспрямований освітній процес з орієнтації молоді на культуру здоров'я і здоровий спосіб життя, який базується на гуманістичних засадах. Однак окреслена нами проблема не вивчалась.

Ці дослідження становлять вихідну світоглядно-методологічну, теоретичну та емпіричну базу для подальшого аналізу концепції цінностей світи, а також теоретичного обґрунтування створення моделі такої освіти, що дозволяє спрямувати дисертаційне дослідження проблеми культури здоров'я особистості педагога на наукове обґрунтування світоглядної системи цінностей засобами гуманітарних наук через: а) уточнення світоглядної системи цінностей з урахуванням зв'язку освіти із сучасною ситуацією, проблемами і вимогами часу; б) осмислення логіки переходу від цінностей до освітніх рішень.

Аналіз філософської, психологічної, соціально-педагогічної та гігієнічної літератури з проблеми формування культури здоров'я особистості педагога дозволяє зробити висновок, що на сьогодні в умовах формування інформаційно-технологічного суспільства відбувається переосмислення і пошук ефективних шляхів щодо професійної підготовки нової генерації педагогічних кадрів, здатних виховувати здорове підрастаюче покоління. Однак культура здоров'я педагога у світоглядній системі цінностей особистості не знайшла спеціального вивчення у психолого-педагогічних дослідженнях, не розкриті механізми та особливості формування означеної якості у

студентів у процесі вузівської підготовки, не досліджувались закономірності, принципи, технологічні можливості розвитку культури здоров'я як професійно значущої якості педагога для виховання здорових дітей у навчально-виховному процесі освітнього закладу.

Джерельні приписи

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У двох кн. – К.: Либідь, 2003. – Кн.2.
2. Дрогань С.О. Світоглядна культура майбутнього вчителя: до проблеми формування //Вища освіта України.– 2003. – №4. – С. 85-91.
3. Здоров'я та поведінкові орієнтації української молоді: соціологічний вимір / За заг. ред. О.О.Яременка. – К.: Укр. ін-т соціологічних досліджень, 2005. – 256 с.
4. Кириленко С.В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників: Автореф. дис... канд. пед. наук за спец. 13.00.07. – К.: Ін-т проблем виховання АПН України, 2004.
5. Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття. – К: Шкільний світ, 2002.
6. Орієнтовні програми формування здорового способу життя молоді /За заг. ред. О.О.Яременка. – К.: Укр. ін-т соціологічних досліджень, 2005. – 120 с.
7. Панченко Л.М. Цінність як філософська інтенція буття людини //Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С.33-37.
8. Панченко Л.М. Ціннісні орієнтації молодого покоління: спроба визначення //Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. Зб. наук праць. Вип. 11. – К.: Віпол, 2003. – С.200-207.
9. Стратегія формування здорового способу життя: Матеріали науково-практичної конференції: Збірник наукових праць. – К., 2002.
10. Струманський В.П. Концептуально-структурний зміст виховання і виховної роботи в прогностичних проєкціях української наукової педагогіки //Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 1994. – №2. – С.124-127.
11. Щербань П. Педагогічна культура – фундаментальна основа професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів // Вища освіта України.-2004. – № 3. – С.67-71.

УДК 613.9 (073.3)

Терешко Л.В. – доц. кафедри педагогіки
РДГУ

КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

Стан здоров'я дітей та молоді нашої держави на межі тисячоліть оцінюється як настільки незадовільний, що загрожує національній безпеці країни. Реалії життя переконливо доводять необхідність упровадження якісно нових теоретичних засад і практичних підходів до охорони здоров'я молоді, які мають бути покладені в основу усієї молодіжної політики відповідно до соціально-економічних умов трансформаційного періоду, який переживає Україна.

Освіта XXI століття покликана формувати сучасного педагога, здатного до самоосвіти і саморозвитку, який зуміє успішно використовувати систему теоретичних знань у вихованні здорового підростаючого покоління з допомогою переосмислення життєвих цінностей та прагнення змінити на краще власну долю та життя своєї країни.

Процеси глобалізації і динамізм розвитку сучасної цивілізації також ставлять нові вимоги й до підготовки педагогічних кадрів, здатних активно включатися у вирішення проблем охорони і збереження здоров'я підростаючого покоління, розробляти і впроваджувати нові освітньо-виховні технології формування культури здоров'я особистості на основі вивчення методологічних, теоретичних засад проблеми, практичного досвіду та історичного спадку минулих поколінь.

Проблема культури здоров'я людини має глибоке історичне коріння. Ще у Ведичних вченнях Древньої Індії, за 6 тисяч років до нашої ери, знаходимо розумні поради щодо охорони і збереження здоров'я, які звертають увагу й на його культурні аспекти.

Перші відомості про гігієнічні знання вміщені, як відомо, у древніх письменах арабів, греків, євреїв, китайців, персів, про що свідчать археологічні знахідки, а пізніше медичні трактати. Ще за 1,5 тис. р. до н.е. у Древньому Єгипті існували правила особистої гігієни, статевого життя, гігієнічного утримання приміщень і ринків. Чіткі уявлення щодо провідної ролі профілактики у збереженні здоров'я сформувались у Древньому Китаї (4 тис. р. до н.е.), а свій подальший розвиток отримали у Древній Греції та Древньому Римі, чому сприяв розвиток культури, техніки, філософської думки [2, с.14-16].

Біля витоків формування *світоглядної думки про збереження здоров'я* людини стояли древньогрецькі філософи – Фалес, Геракліт, Демокрит, Платон, Піфагор, Цицерон, Гален, Аристотель, Вергілій, Горацій, Овідій. За Платоном, мета виховання полягає у формуванні „тіла і душі якнайпрекраснішими і найкращими [2, с.11].

Філософ, учений – енциклопедист Аристотель (384-322 рр. до н.е.) створив найбільш повну теорію виховання в античному світі. У своїх працях „Логіка”, „Етика” він послідовно доводить, що призначення людини – у розумній діяльності. На відміну від Платона, він „повернув” виховання людини від її повного підкорення державі до інтересів самої людини. Філософ підкреслює необхідність спеціально організованого процесу формування чеснот шляхом розвитку моральних рис особистості, її „етичних добродійностей” [3, с.23-24]. У його працях знаходимо чимало цінних порад щодо моральності й культури здоров'я, універсальності освіченості: „Якщо ми хочемо служити Богу,

ближнім і самому собі, то: у ставленні до Бога – нам необхідно мати благочестя; до ближніх – моральність; у ставленні до самих себе – знання, моральність і благочестя” [3, с.70].

За часів Давньої цивілізації з’являється аксіологічний підхід до розуміння суті „здоров’я”, підкреслюється його соціальна значущість і загальнолюдська цінність, погляди на культ тіла підносяться до державних законів, зароджується спартанська система фізичного виховання, культивування здорового способу життя. Яскравою подією стає виникнення Олімпійських ігор (776 р. до н.е.). У той період закладаються принципи управління процесом здорового способу життя. Члени Піфагорійської школи дотримувались вимог „*аксмата*”, які передбачали шанувати Бога, батьків, звичаї народу, прагнення до духовності, помірності, простоти, гармонії духу і тіла. Ці вимоги можна розглядати як перший нормативний документ формування культури здоров’я.

На думку Демокрита (460-370 рр. до н.е.), основними факторами збереження здоров’я є раціональний спосіб життя, спокій, помірність в усьому. Цицерон вважав, що „їжа і догляд за тілом повинні бути спрямовані на збереження здоров’я, а не на отримання насолоди. І якщо ми, крім того, захочемо розглянути, у чому полягає перевага та гідність людської природи, то зрозуміємо, як ганебно впасти у розпусту й жити розкішно і зманіжено, та як прекрасно у моральному плані жити дбайливо, стримано, строго і тверезо” [26, с.85]. Сократ (469-399 рр. до н.е.) вважав метою виховання пізнання людиною самої себе й удосконалення своєї моралі. Висловивши знамениту тезу: „Пізнай самого себе”, він стверджував, що пізнання може знищити у людині зло і повернути людську природу в початковий стан добра, пропонував знаходити істину шляхом запитань і відповідей [2].

Етико-політичне і педагогічне вчення світового масштабу Конфуція (551-479 рр. до н.е.) на багато віків визначило характер китайської системи освіти, а самого філософа проголосило „вчителем 10 тисяч поколінь”. На його думку, кінцева мета людини – зміцнення моральності і подолання ворожнечі у створюваному гармонійному суспільстві. Для цього він радив наслідувати універсальні закони життя – гуманність і етикет (не робити іншим того, що не бажаєш собі). Завдання гуманності й етикету – воскресіння „золотого віку” через цілеспрямовану працю і самоудосконалення людей [2]. Основоположником античної медицини *Гіппократом* (460-377 р. до н.е.) культура здоров’я розглядається як певна гармонія духу і тіла, якої слід прагнути шляхом здорового способу життя і низки профілактичних заходів. Своїх учнів він *вчив турбуватися про здоров’я здорових*. Саме Гіппократ першим вводить у науковий обіг поняття збереження здоров’я [5, с.217].

Отже, вже мислителі стародавніх часів визначають необхідність формування внутрішнього світу людини, її культури, моралі, добрих почуттів, духовного здоров’я.

Духовний компонент здоров’я виступає на перший план й у середні віки через монополію церкви на формування світогляду. Біблія як основа християнства та Коран як основа ісламської релігії стають Законом і провідником здорового способу життя, містять раціональні рекомендації щодо культури здоров’я людини [4].

Східній і Західній цивілізації характерні тенденції розвитку культури здоров’я, які різняться теоретичною основою і застосовуваними методами. На Заході переважали прагнення безпосереднього корисного результату (прагматичний, матеріальний світогляд), на Сході – зберегти стан здоров’я через гармонізацію взаємин організму із навколишнім середовищем, Всесвітом.

У період раннього Середньовіччя центр медичної науки переноситься на Схід, який не лише запозичує в античному світі ідею „здоровий дух у здоровому тілі”, а й пристосовує її до умов життєдіяльності, тобто висуваючи на передній план соціальне здоров’я. Після занепаду культури античного світу мусульманський Схід стає місцем розвитку великих наукових центрів. Особливий внесок зробив арабський лікар *АбуАлі Інб-Сіна /Авіценна/ /980-1037 рр./, найвидатніший мислитель і лікар античного Сходу*. Він написав п’ятитомник „Канон лікувальної науки”, у якому закликав вивчати здоров’я як важливий чинник життєдіяльності та життєздатності організму. У своїх працях наголошував на виховних засобах і способах досягнення здоров’я, а головним фактором вважав урівноваженість фізичного і душевного світу, вихованість натури, очищення тіла, вибірковість у їжі, одязі тощо [2;].

Ідеал тілесної і духовної досконалості людини в Україні формувався відповідно до соціально-економічних та політичних умов життя, української ментальності, звичаїв і традицій, життєвого укладу. Українська народна наука про здоров’я через звичаї і традиції передавалась молодим поколінням, учила своїх дітей шанувати Бога, батьків, любити ближнього, цінувати життя, бережно ставитись до природи, берегти здоров’я. Високою для свого часу культурою відрізнялася Київська Русь. Внучці Володимира Мономаха *Євпраксії* належить медичний трактат із 29 глав, у яких розміщено дуже багато цінних порад щодо культури і збереження здоров’я [11, 17]. Пізніше культивуванню здорового способу життя надавало великого значення українське козацтво.

Таким чином, ще в давнину виникає філософське і гігієнічне розуміння суті культури здоров’я і потреби дотримання здорового способу життя людини, закладаються підвалини соціального усвідомлення його ролі.

Найвидатнішим ученим XVII ст. став Епіфаній Славенецький. Його книга „Гражданство обычаев детских” присвячена здоров’ю і фізичному вихованню дітей.

Дж. Локк (1632-1704 рр.) формулює цілісне уявлення про психофізичний розвиток особистості. У своїй знаменитій праці „Думки про виховання” він пише: „Здоровий дух у здоровому тілі – ось короткий, але не повний опис щасливого стану в цьому житті. Хто володіє тим та іншим, тому залишається бажати небагато... Щастя чи нещастя людини значною мірою є справою його власних рук. Той, чий дух – нерозумний керівник, ніколи не знайде правильного шляху, а той, у кого тіло нездорове і слабке, ніколи не буде у змоззі просуватися вперед по шляху” [11, с.82].

XVIII століття увійшло в історію як епоха Просвітництва. На розвиток наук і соціального життя впливає філософська думка, відбуваються революції і реформи.

Проблема культури здоров'я розглядається у працях відомих філософів. Зокрема І.Кант (1724-1804 рр.) створює власну програму культури здоров'я, описану у трактаті „Про здатність людського духу силою лише твердої волі перемагати хворобливі почуття”. У своїх філософських роздумах він доходить висновку, що люди прагнуть здійснення двох побажань: довго жити і при цьому бути здоровими. Найвищими цінностями визначив саме життя – „зоряне небо наді мною і моральний закон у мені”. У центр філософії поставив людину, її гідність, її долю, виводить принцип самоцінності кожної особистості. Центральний принцип його етики заснований на понятті обов'язку категорійний імператив, що пробуджує почуття поваги до себе: вимога жити природно відповідно, поважати себе та інших [12, с.174].

Ці ідеї розвивають у своїх працях видатні педагоги-гуманісти Я.А. Коменський, А.Дістервег, І.Песталоцці [9, с.16], які вважали виховання однією з важливих передумов становлення культурних взаємин між людьми і народами та розвитку суспільства шляхом удосконалення. Їхня педагогіка закликала до боротьби за рішучу зміну людських відносин, за створення культурного та досконалого суспільства.

А.Дістервег (1790-1866 рр.), наголошуючи на оздоровчому характері виховання, вбачав його мету у служінні „істині, красі й добру”, водночас високо підніс роль педагога, ставлячи до нього дуже високі вимоги [6].

Й.Песталоцці (1746-1827 рр.) підкреслював значення особистих якостей учителя, особливостей його поведінки для педагогічного процесу, радив гуманізувати процес виховання, переносити батьківську любов у школу [2, с.21].

XVIII століття відзначене подіями Великої французької революції. У той період прогресивних діячів хвилювало суспільне здоров'я людини. Саме тоді формуються концепції культурного ставлення до здоров'я, у яких фізичне, духовне і соціальне здоров'я складають основу створення нового суспільного ладу. У філософських працях А.Шопенгауера, Т.Мора підкреслюється аксіологічний аспект поняття „здоров'я” [23, с.198]. Ідею соціальної цінності здоров'я розкриває у своїх творах Д.Локк, зокрема, у праці „Про виховання” пише: „Наскільки здоров'я потрібне нам для професійної діяльності та щастя, настільки кожному, хто бажає грати яку-небудь роль у цьому світі, потрібна міцна конституція, здатна терпіти злидні та втому” [11, с.413].

Г.С.Сковорода у своїй педагогічній діяльності також постійно дбав про упровадження моральних, духовних і оздоровчих законів наших предків через освітні форми і методи, які мають виразну народну основу [2].

Значну роль у науковому осмисленні граней проблеми здоров'я відіграли філософські і природничі праці М.Ломоносова (1711-1765 рр.). Він стверджував: „...лише здоровий народ, який не викорінює, а, навпаки, всмоктує усі моральні ідеали, шанує мораль і дотримується етичних норм, а також бачить користь у праці та знаннях, лише той народ може назватися народом майбутнього – а отже, великим народом!” [10]. Його знаменита праця „Роздуми про розмноження і про збереження російського народу” мала велике значення для розвитку гуманітарних дисциплін та росту цілої наукової плеяди видатних учених.

Французький філософ і просвітитель Гельвецій (1715-1771 рр.) порушив філософсько-педагогічне питання – про фактори формування людини, стверджуючи, що людина формується винятково під впливом середовища, виховання і за своєю суттю є продуктом суспільних умов. Його ідеї відіграли важливу роль у становленні теорії особистості. У праці „О человеке, его умственных способностях и его воспитании” пише: „завдання фізичного виховання полягає у тому, щоб зробити людину більш сильною, більш здоровою, а значить більш щасливою,... придатною до виконання різних функцій” [25, с.126].

До проблем здоров'я звернена філософія Г. Спенсера (1820-1903 рр.). На думку вченого, наука повинна стати основою освіченості, при чому кожній цілі виховання мають відповідати свої науки. Найважливішим вважав знання, що ведуть безпосередньо до самозбереження і, головне, попереджають про втрату здоров'я. Г.Спенсер радить раціональність і почуття міри в усьому.

Друга половина XIX- початок XX ст. знаменується потребою розробки теоретичних і практичних основ виховання здорової особистості (К.Ушинський, П.Юркевич, Г.Вашенко, О.Духнович, А.Макаренко). Засновником української педагогічної теорії вважають К.Ушинського, який актуалізував цю проблему, розглядав виховання здорової дитини через освітньо-гігієнічні засоби, які повинні вмело використовувати кваліфіковані, спроможні здійснювати цей процес, педагоги [2]. Такі ідеї у своїх творах поглиблювала Х.Алчевська [2]. У боротьбі за гармонійне та соціальне здоров'я держави успішною була і педагогічна діяльність А.С.Макаренка [12].

С.Русова, з'ясовуючи взаємозалежність природи і здоров'я людини, радила педагогам вивчати природознавство у зв'язку з медициною, виховувати усвідомлене культурне ставлення дитини до власного здоров'я та вчити охороняти природне середовище [15, с.17].

З точки зору розвитку педагогіки та освітньо-виховної практики другої половини XX ст., можна виокремити два основні етапи:

40-60 роки – основна увага була зосереджена на фізичних аспектах здоров'я;

70-80 роки – висвітлення окремих питань психогігієни освіти і виховання у науково-педагогічній, психологічній та медичній літературі.

В.Сухомлинський (1918-1970 рр.) запропонував концептуальні засади педагогічної турботи про охорону здоров'я учнів, цілісно підійшов до розгляду проблеми суто педагогічних аспектів культури здоров'я вчителів, при цьому радив „володіти собою”, а для цього треба знати про своє здоров'я” [17, с.135-139]. Спадок людинознавчих досліджень XIX – поч. XX ст. та власний педагогічний досвід „привели” Сухомлинського до висновку, що „без душевної рівноваги вчителя, розумової діяльності без перевтоми, ривків, поспіху і надриву духовних сил неможливо нормально працювати” [18].

Протягом 70-80 рр. з'явилися праці психологів і лікарів – Л. Лепіхової, В.Астапова, Г.Жаворонкова, М.Буянова, О.Захарова, В.Кагана, К. Герта, Д.Ісаєва, В.Ковальова, в яких розкриті принципи і форми психогігієнічної роботи з дітьми, наголошується на ролі педагога у збереженні психічного здоров'я дитини, емоційної регуляції поведінки та ін.

Про створення методологічної концепції „внутрішньої картини здоров'я” у 1993 році заявив В.Каган. На його думку, це забезпечить перехід від медицини патології – до медицини санології. Він зазначав, що концепція внутрішньої картини здоров'я дозволяє підійти до постановки проблеми індивідуальних „внутрішніх картин здоров'я і культури здоров'я”. Предметом вивчення „внутрішньої картини психічного здоров'я” постає не зовнішня (порушення психічної діяльності), а внутрішня картина природно організованого механізму психічного; її ужитковим продуктом, виробленим людиною, є культура психічного здоров'я, формуванню якої значну увагу приділяв В.О. Сухомлинський.

Основоположник валеології І.І.Брахман уперше сформулював методологічні основи збереження і зміцнення здоров'я практично здорових людей. Він започаткував новий напрям – фармакосанацію (ліки для здорових), висунув ідею та обґрунтував необхідність змінити стратегію охорони здоров'я. У монографії „Вступ у валеологію – науку про здоров'я” (1987) стверджує, що наука про здоров'я не повинна обмежуватись медициною, а інтегрувати знання медицини, біології, психології, педагогіки, інших гуманітарних дисциплін у боротьбі за здоров'я здорових, шляхом формування валеологічного світогляду, культури здоров'я, системи світоглядних цінностей.

Наприкінці 80-х рр. Ю.Лісіцин відродив термін „санологія”, сформульований у 60-х рр. С.Павленко та С.Олійник, вклавши у нього розуміння суті суспільного здоров'я, фундаментом якого є категорія „спосіб життя”. Цей термін був використаний при упровадженні спеціальності „лікар-санолог”. Кафедрою спортивної медицини і санології Київського інституту удосконалення лікарів сформульовані методологічні й теоретико-методичні засади санології.

Медичну валеологію в Україні представляють Г.Апанасенко, Л.Попова, В.Войтенко, О.Мінер, І.Муравов, Росії – І.Гундаров, В.Куликов, В.Петленко [1, с.6-16].

Психолого-педагогічні аспекти цієї проблеми розробляють Е.Бабаян, Е.Бахтель, Д.Зарідзе, Г.Морозов, В.Оржеховська, О.Пилипенко, П.Сидоров, Е.Скворцова, С.Кириленко; превентивного виховання – І.Бех, В.Братусь, І.Кон, Н.Максимова, Б.Херсонський та багато ін.

В останні десятиліття минулого століття активізувалась увага зарубіжних учених до окресленої проблеми. Віомий французький філософ М.Фуко створив концепцію „Турбуйся про самого себе”, в основі якої лежить герменевтичний підхід і думка про те, що кожній людині має бути властивий певний спосіб дій, спрямованих на турботу про самого себе, перетворення і зміну самого себе [22, с.285-291].

Всесвітньо відомий учений ХХ ст. С.Френе сформулював гуманістичну концепцію „нових шкіл”, які мусять по-новому прагнути до всебічного розвитку особистості на гуманістичних засадах [19].

Концепції російських учених (А.Ізуткін, А.Степанов, Г.Царегородцев, В.Полунін, Б.Суханов та ін.) базуються на особистісному, аксіологічному підході, вони вважають здоров'я загальнолюдською цінністю, яке поступово перетворюється на значущий показник і одночасно на необхідну передумову прогресу соціальної системи у цілому й особистості зокрема [1]. У наш час посилюється інтерес до нетрадиційних підходів збереження здоров'я, однак ці дані часто суперечливі і не мають системного цілісного характеру (П.Брег, В.Дільман, П.Іванов, А.Царик, Г.Малахов, Г.Шелтон і ін.).

Проблемі здорового способу життя особистості і методиці упровадження оздоровчої освіти та виховання дітей і молоді присвятили свої дослідження О.Дубогай, С.Жупанін, В.Туташиновський, О.Вашенко, Н.Завидівська, О.Леонтьєва та ін.

Отже, у другій половині ХХ ст. відбувається відновлення гуманістичної спрямованості суспільної свідомості, а відтак – звернення педагогічних досліджень до проблем гуманізації та демократизації освіти, поваги до людської гідності дитини, турботи про її психічне, фізичне, соціальне здоров'я. У наукових дослідженнях дедалі виразніше формується ідея об'єднання зусиль педагогів, психологів, медиків, валеологів, гігієністів для узагальнення, систематизації напрацьованих теоретичних знань, досвіду.

Ученими доведено, що завжди, коли людська цивілізація переживала потрясіння, вступала у перехідний період історії, значно зростала потреба у гуманізації основ людського співіснування, а звідси – у гуманній педагогіці. Цього вимагають завдання і необхідність радикального оздоровлення матеріальних і духовних засад сучасного українського суспільства. Сучасний етап розвитку природничих та гуманітарних наук характеризується зростанням їх актуальності в загальній системі державних заходів боротьби за культуру здоров'я підрастаючого покоління. Педагог має стати активним творцем не тільки власного здоров'я, але й своїх вихованців. У боротьбі за здорове підрастаюче покоління персональна частка педагогів повинна постійно зростати задля щасливої власної долі, дітей, розбудови Української держави та збереження життя на Землі.

Джерельні приписи

1. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медична валеологія. – К.: Здоров'я, 1998. – С 6-16.
2. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П.Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.
3. Аристотель. Етика. – Л.: СПб, 1998. – С.23-24.
4. Библия. Новый завет. От Матфея. 5: 3 ,8 ,9.
5. Гиппократ. Избранные книги. – М.: Гос. Изд-во биологии и мед. лит., 1936. – С.217.
6. Дистервег А. Руководство для немецких учителей. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 637 с.

8. Зейлигер – Рубинштейн Е.И. Очерки по истории воспитания и педагогической мысли. – Л., 1978. – 107 с.
9. Коменский Ян Амос. Избр. пед. соч. – М.: Учпедгиз, 1955. – С.116.
10. Кириленко С.В. Проблема формування культури здоров'я в історії теоретичної думки та в сучасній практиці //Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук України. – 2004. – № 1. – С.48-57.
11. Локк Д. Соч: В 3-х т. – М.: Мысль, 1988. – Т.1. – С.413.
12. Лукьянов Б.Г. В мире эстетики: Книга для учащихся старших классов. – М.: Просвещение, 1983. – 192.-С.174
13. Макаренко А.С. Выбранные педагогические труды: В 7 т. – К.: Рад.школа, 1954.
14. Поташнюк Р.З. З історії розвитку науки про здоров'я. – Луцьк, 1997. – 136 с.
15. Русова С.Ф. Дидактика. – Прага: Сіяч, 1925. – С.17.
16. Салерский кодекс здоровья, написанный в четырнадцатом столетии философом и врачом Арнольдом из Виллановы / Пер. с лат. Ю.Ю.Шульца. – М.: Медицина, 1980. – С.17.
17. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. школа, 1988. – 272 с.
18. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. – М.: Учпедгиз, 1950. – Т.8. – 775 с.
19. Френе С. Избранные пед.соч. – М.: Прогресс, 1990. – 302 с.
20. Фуко М. Герменевтика субъекта // Социо – Логос. – М.: Прогресс, 1991. – С.285-291.
21. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М.: Просвещение, 1984. – 385 с.
22. Цицерон Марк Тулий. О старости. О дружбе. Об обязанностях. – М.: Наука, 1974. – С.85.
23. Шопенгауэр А. Избранные произведения. – М.: Просвещение, 1992. – С.198.

УДК 930.8 (477.82)

Семенович О.Л. – *магістрантка кафедри культурології РДГУ*
н.к. – доц. Пономарьова Т.О.

ІСТОРИОГРАФІЯ ДАВНЬОРУСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ

Давня Русь – одна з могутніх держав Європи Х-ХІІІ ст., що відіграла велику роль в історії східних слов'ян та інших народів, сприяла їх суспільно-політичному, економічному й культурному розвитку, впливала на міжнародне життя Європи, підтримувала і розвивала торговельні, політичні й культурні зв'язки з багатьма країнами Заходу і Сходу.

Про могутню східнослов'янську державу згадували в різних частинах світу. Відомості арабських авторів, свідчення скандинавських саг, французькі епічні твори змальовують Русь як велику країну, що посідала важливе місце в системі європейських політичних, економічних і культурних зв'язків. Аль-Масуді, наприклад, повіломляв, що руси „утворюють великий народ”; у знаменитій пісні про Роланда засвідчується участь руських дружин у війні проти Карла Великого, візантійський автор Микита Хоніат зізнається, що саме „християнський руський” народ урятував його країну від навали половців [8, с.675]. Тож цілком природно, що Давній Русі присвячено багато наукової літератури. У працях вітчизняних істориків С. Бабишина, І.Винокура, С. Трубочанінова, Б. Грекова, М. Грушевського, В. Довженка, Б. Колчина, Т. Макарової, Н. Полонської-Василенко, Б. Рибаківа та ін. розгорнуто широку панораму розвитку цієї держави, її історію, культуру, зв'язки з іншими країнами.

У ХІХ – початку ХХ ст. помітно зріс інтерес до окремих земель – князівств Русі. Вийшло у світ чимало монографій, у яких підсумовано результати попередніх досліджень, зібрано численні джерела до історії Галицької, Волинської, Київської, Чернігівської, Переяславської, Полоцької та інших земель.

У представленій розвідці зосередимо свою увагу на загальних працях, у яких окреслено основні етапи історичного та культурного розвитку Волинської землі, адже детальна різнобічна інформація про неї доповнить загальне тло культурного життя тієї доби. Над цією темою працювали такі відомі дослідники, як В. Александрович, С. Бабишин, С. Безносів, Л. Войтович, П. Грицак, П. Іванов, М. Котляр, І. Крип'якевич, М. Кучинко, І.Левкович, С. Панишко, В. Пашуто, О. Цинкаловський, І. Шараневич, Я. Ісаєвич, І.Шараневич та ін. Їхні праці мають велике значення для вивчення історії та культури нашого краю давньоруського періоду. Зокрема цінним джерелом у цьому контексті є монографія М. Кучинка „Волинська земля Х – середини ХІV ст.” [12], яку автор здебільшого присвятив вивченню питань археології. Він переконливо показав роль і місце Галицько-Волинської держави у складі Давньої Русі, висвітлив її суспільно-економічний та культурний розвиток.

У праці Л. Войтовича „Волинська земля князівських часів (Х-ХІ ст.)” [4] окреслено основні етапи розвитку Волині Х-ХІ ст., формування її території та етнічного складу населення. Значну увагу в цьому дослідженні приділено саме культурним процесам давньоруської Волині.

Інформацію про формування наших земель ми черпаємо з роботи М. Котляра [10], де окреслено межі нашого краю, зв'язки волинян з іншими народами, впливи обох сторін на розвиток соціальних, економічних, політичних та культурних процесів.

Чимало яскравих фактів та аналітичних висновків вміщено у книгах П. Грицака „Галицько-Волинська держава” [6], В. Пашуто, „Очерки по истории Галицко-Волынской Руси” [22], І. Крип'якевича „Галицько-Волинське князівство” [11], Я. Ісаєвича „Галицько-Волинська держава” [7]. В них змальовано розвиток цього князівства від початку його заснування, здійснено своєрідний нарис історії та культури краю за часів князювання

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО РЕКТОРА	3
<i>Виткалов В.Г., Граб О.В.</i> МОЛОДЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДРУГОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ „КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ І ПЕРСПЕКТИВИ КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДСТВА У ХХІ СТОЛІТТЯ”	4
РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ ГЕНЕЗИ КУЛЬТУРИ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
<i>Шевчук М.В.</i> УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЄДНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУ: ДОСВІД ДЛЯ МОЛОДОЇ ГЕНЕРАЦІЇ	7
<i>Корольчук О. І.</i> МОРАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	9
<i>Возна Т.О.</i> ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРНОГО РІВНЯ МОЛОДІ.....	10
<i>Кутузова Г.</i> АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	13
<i>Перець О.М.</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	15
<i>Терновенко Д.С.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ТА ЇХ ФОРМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ (на прикладі студентської молоді ЛНПУ ім. Т.Шевченка).....	18
<i>Потапчук Т.В.</i> МОРАЛЬНО-ДУХОВНІ ЦІННОСТІ І ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ УСТАНОВОК СТАРШОКЛАСНИКІВ	21
<i>Пузиченко Т.</i> ГУРТКИ, ТВОРЧІ ОБ’ЄДНАННЯ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК СФЕРА РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	23
<i>Терешко Л.В.</i> КУЛЬТУРА ЗДОРОВ’Я СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
<i>Терешко Л.В.</i> КУЛЬТУРА ЗДОРОВ’Я ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ.....	30
<i>Семенович О.Л.</i> ІСТОРІОГРАФІЯ ДАВНЬОРУСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ.....	33
<i>Шевчук О.В.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З МОЛОДДЮ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ РІВНЕНСЬКОЇ „ПРОСВІТИ”	37
РОЗДІЛ ІІ. ДИНАМІКА КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	
<i>Шевчук К.С.</i> ЕТИЧНИЙ ВИМІР ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	39
<i>Виткалов С.В.</i> МОЛОДЬ У КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ (регіональний аспект)	44
<i>Кузьмук О.М.</i> НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ТВОРЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	46
<i>М’якота І.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ.....	48
<i>Шуба А.І.</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РІВНЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ	51
<i>Кучина Н.І.</i> СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАВНИЦТВА В УКРАЇНІ	54
<i>Швая Д.В.</i> ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	58
<i>Війтович Г. В.</i> ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	

СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	60
<i>Гумен Ю.В.</i> ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ І СУЧАСНА СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ	62
<i>Марчук Ю. М.</i> МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ФІЛЬТРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	64
<i>Кравченко Т.В.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ.....	67
<i>Вакульчук М.В.</i> МАЙСТЕРНІСТЬ ТА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	69
<i>Старенька О.О.</i> ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ (на прикладі художньо-педагогічного факультету РДГУ).....	73
<i>Шеретюк Р.М.</i> РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	74
<i>Куліда К.М.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	76
<i>Пшебільська Л.Г.</i> ТЕНДЕНЦІЇ В ЗМІНАХ СТРУКТУРИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	78
<i>Хоменко О. В.</i> ЗАПИТИ І ПОТРЕБИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (на матеріалах РІС КСУ)	80
<i>Савич К.</i> СЛЕНГ ЯК СКЛАДОВА МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ.....	82
<i>Карпович К.П.</i> САКРАЛЬНА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА У КОНТЕКСТІ ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ.....	84
<i>Загаєвська О.</i> ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	86
<i>Ковальчук Л.М.</i> ХРИСТІЯНСЬКА МОРАЛЬ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ТА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	89
<i>Миркевич О.В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ОСНОВА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ РУХІВ.....	91
<i>Кузіч Р.С.</i> МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРИ.....	93
<i>Гончаров А.О.</i> УПА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ	96
<i>Перебийнос С.І.</i> КОМУНІКАТИВНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗНАЙОМСТВА (на матеріалах РІС КСУ)	98
<i>Заладовська О. В.</i> СТУДЕНТСЬКИЙ ШЛЮБ: ПОГЛЯД МОЛОДІ.....	100
<i>Бондарчук А.Я.</i> ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН.....	102
<i>Заладовська О.В.</i> ГЕНДЕРНА СТРУКТУРА СІМ'Ї: СОЦІАЛЬНО-Педагогічний АСПЕКТ.....	104
<i>Коберська Т.М.</i> САМОРОЗВИТОК І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ.....	106
<i>Левенець М., Старенька О.</i> ЛІДЕРСТВО ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	108
<i>Чаус Ю.А.</i> ОБРАЗ РЕЛІГІЙНОСТІ В СТУДЕНТСЬКІЙ СУБКУЛЬТУРІ.....	111

РОЗДІЛ III. ХУДОЖНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДІ

<i>Деркач М.В.</i> ОСНОВНІ ЗАСАДИ СЕМІОТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНОЇ ЕСТЕТИКИ	113
<i>Гнатюк В.</i> ОБРАЗ РЕЦИПІЄНТА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ (на матеріалі класицизму і бароко).....	115
<i>Кошова І. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ СВІТСЬКОГО ПОРТРЕТА ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ БАРОКО У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ.....	118
<i>Макотера А.В.</i> РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ НА ПРИКЛАДІ РОЗГЛЯДУ ПОРТРЕТНОГО ЖИВОПИСУ УКРАЇНИ ХVIII-XIX ст.....	120
<i>Бєдакова С.В.</i> ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ЗДОБУТКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРАЗЬКОЇ КОНСЕРВАТОРІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ.....	123
<i>Бєлова О. С.</i> НЕОБАРОКО В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ 1920-х рр.....	126
<i>Бєлова О. С.</i> КОНЦЕПЦІЯ ДУХОВНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: УРОКИ ІСТОРІЇ (на прикладі діяльності українського театру Л. Курбаса).....	128
<i>Шепелева І.А.</i> РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО АНДЕГРАУНДУ В ПОШУКУ ДУХОВНОЇ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	131
<i>Парфенюк В.І.</i> ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ Й ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ (на прикладі історичного роману Р.Іваничука „Мальви”).....	137
<i>Купець Л.М.</i> ПРОЗОВА ТВОРЧІСТЬ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА ЯК ФЕНОМЕН ПОСТМОДЕРНУ.....	140
<i>Дацик М.В., Левенець М.В.</i> МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ: ДО ПИТАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	143
<i>Шемуровська О., Черуха А.А.</i> ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	146
<i>Федоришин М.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ КОЛЯДНИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ФЕСТИВАЛІВ, СВЯТ ТА КОНКУРСІВ НА ВОЛИНІ. 149	
<i>Радковська Л.М.</i> ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА ТА ВИХОВНА РОЛЬ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ.....	151
<i>Соловійов В.А.</i> ПСИХОЛОГО-ЕМОЦІЙНИЙ ЕФЕКТ СПРИЙМАННЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ	154
<i>Довбенчук О.І.</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА КРАСЗНАВЧОМУ МАТЕРІАЛІ	157
<i>Глухенький М.Ф.</i> ВИВЧЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ЗВ’ЯЗКІВ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ- ІМПРЕСІОНІСТІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПРОЦЕСІВ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	159
<i>Власюк Г.І.</i> МУЗЕЄФІКАЦІЯ ЗАМКОВИХ КОМПЛЕКСІВ У КОНТЕКСТІ ВІДРОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНИ.....	161
<i>Глушук О.Г.</i> АМАТОРСТВО ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ	165
<i>Швець Л.В.</i> ТРАДИЦІЇ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	167
<i>Помогалова К.В., Аксьонова І.О.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ (на прикладі Студентського Центру моди Брянківського технолого-економічного технікуму Луганського педагогічного університету імені Тараса Шевченка).....	170
<i>Крайлюк Л.В.</i> ТВОРЧА СПАДЩИНА НІЛА ХАСЕВИЧА У СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

*Альманах наукового товариства “Афіна” кафедри культурології
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 5

Наукове редагування – *проф. Виткалов В.Г.*
Комп’ютерна верстка та макет – *Кравчук В.Ю.*
Упорядкування і коректура – *Виткалов В.Г., Граб О.В.*
Редактор – *Парфенюк В.І.*
Відповідальна за випуск – *Виткалов В.Г.*

Здано до набору 10.12.2005. Підписано до друку 20.02.2006.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. арк. 21. Наклад 100 прим.

Адреса редакції: Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології. Тел. 8 (0362) 22-20-32

Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології:
Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції „Культуротворчий потенціал молоді і
перспективи культурної інтеграції людства у ХХІ століття”. – Випуск 5. – Рівне: РДГУ, 2007. – 181 с.

**ББК 71.0
УДК 168.522**